

Євген В. Баженков*

КОНЦЕПТУАЛЬНА ОСНОВА МОНІТОРИНГУ В СИСТЕМІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

У статті розглянуто концептуальну основу моніторингу в системі стратегічного управління освітньої галузі. Визначено сутність моніторингу в системі стратегічного управління освітньої галузі. Дано визначення поняттю "Моніторинг". Визначено роль моніторингу в внутрішньогалузевому управлінні. Виокремлено предмет моніторингу у освітній галузі. Перелічено суб'єкти, які можуть бути в моніторингу у освітній галузі. Відмічено загальну мету моніторингу, яка полягає в отриманні аналітичної або синтетичної інформації, що сприятиме прийняттю стратегічних управлінських рішень для забезпечення підвищення ефективності функціонування внутрішньогалузевої системи. Проаналізовано основні функції моніторингу в системі стратегічного управління освітньої галузі. Визначено принципи моніторингу в системі стратегічного управління освітньої галузі. Такими принципами є системність, спланованість, комплексність, незалежність та точність. Перелічено основні етапи, які передбачає проведення моніторингу в системі стратегічного управління освітньої галузі. Визначено найважливіший етап проведення моніторингу в системі стратегічного управління освітньої галузі. Таким етапом є формування програми моніторингу, який є основою дослідження. Визначено функції, які виконує програма моніторингу в системі стратегічного управління освітньої галузі. Проілюстровано загальну модель програми моніторингу в системі стратегічного управління освітньої галузі. Перелічено сфери, які охоплює моніторинг внутрішньогалузевому середовищі освітньої галузі, як цілісний управлінський інструмент. Проаналізовано важливість звіту із моніторингу у внутрішньогалузевому середовищі, що полягає в забезпеченні чітко структурованої й об'єктивно відображеної інформації. Виокремлено характеристики, які необхідні виконувати при проведенні моніторингу в умовах діджиталізації управлінських процесів. Перелічено основні завдання, які потрібно виконати для досягнення ефективності моніторингу. Зроблено висновки щодо моніторингу у системі стратегічного управління освітньої галузі, його важливості та ролі.

Ключові слова: Стратегічне управління, моніторинг, освітня галузь, система, функції.

Рис. 1. Літ. 9.

DOI: 10.32752/1993-6788-2022-1-255-6-14

Ievgen V. Bazhenkov

CONCEPTUAL FRAMEWORK MONITORING IN THE SYSTEM OF STRATEGIC MANAGEMENT OF THE EDUCATION INDUSTRY

The article considered the conceptual basis of monitoring in the system of strategic management of the educational sector. The essence of monitoring in the system of strategic management of the educational sector was defined. The concept of "Monitoring" was defined. The role of monitoring in intra-branch management was determined. The subject of monitoring in the educational sector was singled out. Subjects that can be monitored in the educational sector were listed. The general goal of monitoring was noted, which consists in obtaining analytical or synthetic information that will contribute to the adoption of strategic management decisions to ensure increased efficiency of the intra-branch system. The main functions of monitoring in the system of strategic management of the educational sector were analyzed. The principles of monitoring in the system of strategic management of the educational sector were determined. Such principles are systematicity,

* International Scientific and Technical University named after Academician Yuri Bugay. Ukraine.

planning, comprehensiveness, independence and accuracy. The main stages, which provide for monitoring in the system of strategic management of the educational sector, were listed. The most important stage of monitoring in the system of strategic management of the educational sector was determined. Such a stage is the formation of the monitoring program, which is the basis of the study. The functions performed by the monitoring program in the system of strategic management of the educational sector were defined. The general model of the monitoring program in the system of strategic management of the educational sector was illustrated. The areas covered by the monitoring of the intra-branch environment of the educational sector as a holistic management tool were listed. The importance of the monitoring report in the intra-industry environment, which consists in providing clearly structured and objectively displayed information, was analyzed. The characteristics that need to be performed during monitoring in the conditions of digitization of management processes have been singled out. The main tasks that must be performed to achieve the effectiveness of monitoring were listed. Conclusions were made regarding monitoring in the system of strategic management of the educational sector, its importance and role.

Keywords: Strategic management, monitoring, educational sector, system, functions.

Peer-reviewed, approved and placed: 16.09.2022.

Постановка проблеми. Сутність моніторингу в системі стратегічного управління освітньої галузі формує цілі та завдання, які полягають у концепті внутрішньогалузевих процесів, які впливають на результати діяльності у освітній сфері, поглиблення розуміння внутрішньогалузевого структурно-функціонального середовища та динаміки розвитку для прийняття обґрунтованих стратегічних рішень щодо результативності та ефективності діяльності в освітній галузі з урахуванням стратегічного потенціалу.

Інтеграція освітньої сфери України в європейський освітній простір вимагає постійного вдосконалення системи освіти країни, пошуку результативних й ефективних шляхів підвищення якості освітніх послуг у національному середовищі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням моніторингу в системі стратегічного управління освітньої галузі, його цілей та завдань займалися багато вітчизняних та зарубіжних авторів, зокрема: О. Гетьман, Г. Єльнікова [1], Д. Ендовицький, В. Борщ, Т. Ковальчук, Л. Лігоненко, Є. Масленніков, Т. Мулик, С. Щербань [4], Ю. Овчаренко, О. Побережець, О. Рогачевський [2], Ж. Рішар, Г. Савицька, Ю. Сафонов [7], К. Шапошніков, І. Штулер, І. Яцкевич, В. Кремень [5].

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Моніторинг системи стратегічного управління потребує поглиблених досліджень – синтезу, семантичного моделювання інвестиційної, інноваційної та інтеграційної складової, що трансформуються на розвиток освітньої галузі держави через системні принципи моделей і механізмів, для забезпечення стратегічних завдань у національному освітньому просторі, враховуючи глобальні виклики.

Метою статті є дослідження концептуальних основ моніторингу в системі стратегічного управління освітньої галузі.

Основні результати дослідження. Дослідження наукових праць підтверджує, що «існують окремі концептуальні підходи щодо визначення поняття моніторингу, його видів та структурних елементів. Моніторинг визначається

як безперервна система за будь-яким процесом для виявлення відповідності бажаному результату або тенденцій розвитку. Систематизація інформації про у межах моніторингу є своєрідним «скануванням» подій, проводиться для того, щоб вчасно виявляти відхилення від окреслених планів. Якщо наблизитися саме до терміну «моніторинг», то він походить від англійських слів «monitoring», що означає контроль, і «monitor», тобто особа, яка попереджає та наглядає» [6].

У внутрішньогалузевому управлінні моніторинг забезпечує аналітичною або синтетичною інформацією для формування та прийняття управлінських рішень, які сприятимуть динамічному розвитку національного освітнього простору в умовах посилення глобальних викликів. Моніторинг у системі стратегічного управління освітньої галузі візуалізується у контролі за внутрішньогалузевими плановими та фактично досягнутими результатами.

Моніторинг є необхідним для своєчасного прогнозування майбутнього стану освітньої галузі та прийняття управлінських рішень щодо подолання або мінімізації виявлених небажаних тенденцій у внутрішньогалузевому розвитку. Ефективна реалізація моніторингу в освітній галузі можлива лише за наявності чітко поставлених завдань, інструментального забезпечення та сформованого плану.

Результативне проведення моніторингу надає можливість вдосконалити внутрішньогалузеву структурно-функціональну систему через прийняття управлінських рішень, які базуються на об'єктивній, обґрунтованій та актуальній інформації на визначеному рівні дослідження.

Предметом моніторингу у освітній галузі є:

- внутрішньогалузева структура та організаційно-функціональне середовище освітньої галузі;
- матеріально-технічна база освітньої галузі та її сегментів;
- внутрішньогалузевий людський капітал, рівень підготовки (кваліфікації) персоналу, психологічний клімат у внутрішньогалузевому середовищі, умови праці, соціальна захищеність тощо;
- рівень та джерела фінансування в освітній галузі;
- внутрішньогалузева інвестиційна та інноваційна діяльність;
- внутрішньогалузева кооперація й комунікація між різними суб'єктами діяльності та підрозділами;
- оперативність реагування на суспільні регіональні потреби щодо освітніх послуг;
- імідж внутрішньогалузевого управління та підпорядкованих йому суб'єктів діяльності;
- співвідношення попиту та пропозиції на ринку освітніх послуг;
- відповідність результатів діяльності в освітній галузі затвердженим планам;
- дотримання державних стандартів та норм з питання надання освітніх послуг;
- ефективність використання бюджетних коштів, якими оперує освітня галузь;
- ефективність діяльності в освітній галузі та її сегментах;

- залучення громадськості, національних та міжнародних інституцій до контролю за діяльністю в освітній галузі;
- кількість та якість освітніх послуг, які є результатами внутрішньогалузевої діяльності;
- наявність систем контролю за діяльністю установ (організацій, підприємств та інших суб'єктів, які функціонують у внутрішньогалузевому середовищі);
- програмне внутрішньогалузеве планування, відповідність місцевих програм освітній політиці держави та потребам суспільства;
- рівень задоволеності споживачів результатами діяльності в освітній галузі;
- поінформованість суспільства щодо функціонування та розвитку освітньої галузі.

Суб'єктами моніторингу у освітній галузі можуть бути:

- Міністерство освіти і науки України;
- Інститут модернізації змісту освіти;
- Державна служба якості освіти України;
- Український центр оцінювання якості освіти;
- Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти;
- Державні та недержавні надавачі освітніх послуг та інших видів діяльності у освітній галузі;
- Органи місцевого самоврядування;
- Громадські об'єднання;
- Міжнародні інституції;
- Суспільство та інші стейкхолдери.

Відмітимо, що загальною метою моніторингу є отримання аналітичної або синтетичної інформації, яка сприятиме прийняттю стратегічних управлінських рішень для забезпечення підвищення ефективності функціонування внутрішньогалузевої системи.

Поєднання структури внутрішньогалузевого стратегічного управління разом із сукупністю функцій, які характеризують дії суб'єктів освітньої галузі та принципів, що регламентують внутрішньогалузеві процеси, візуалізують механізми стратегічного управління в освітній галузі.

Основні функції моніторингу в системі стратегічного управління освітньої галузі:

- інформаційна функція – забезпечення внутрішньогалузевого менеджменту повною, обґрунтованою, достовірною та оперативною інформацією щодо процесів у освітній галузі;
- комунікаційна функція – це умова, наслідок, зміст, форма, знакова модель та імпульс успішної трансформації у освітній галузі;
- аналітична функція – дослідження структурно-функціонального середовища освітньої галузі;
- контролююча функція – внутрішньогалузевий контроль за реалізацією стратегії функціонування та розвитку освітньої галузі;
- управлінська функція – інструментальна підтримка системи прийняття результативних та ефективних стратегічних управлінських рішень щодо діяльності у освітній галузі;

— кваліметрична функція — візуалізує можливість вимірювання та оцінювання певних якісних характеристик результатів діяльності в освітній галузі із застосуванням кваліметричних технологій і процедур.

Принципи моніторингу в системі стратегічного управління освітньої галузі:

— системність — забезпечує взаємозв'язок внутрішньогалузевих індикаторів та використання впорядкованої структури приватних й інтегральних характеристик функціонування й розвитку у освітній галузі;

— спланованість — результативний та ефективний моніторинг потребує попередньої розробки інструментарію, дослідження наявних ресурсів, а також визначення порядку дій, термінів проведення та відповідальних суб'єктів, тому, саме планування та чітка впорядкованість дій є запорукою досягнення поставлених цілей при моніторингу внутрішньогалузевого середовища у освітній галузі;

— комплексність — у межах моніторингу може бути розв'язано декілька завдань, що потребує застосування різних методів та інструментарію, а також одночасне вивчення динаміки внутрішньогалузевих процесів або показників, які характеризують різні концепти внутрішньогалузевого функціонального середовища — це дозволяє сформувати висновки щодо впливу контрольованих і неконтрольованих факторів на діяльність в освітній галузі;

— незалежність — на процес проведення моніторингу в освітній галузі та результати не має впливати жоден із учасників внутрішньогалузевого моніторингу, адже це може призвести до викривлення даних;

— точність — звіт із моніторингу у внутрішньогалузевому середовищі бути обґрунтованим і послідовно відображати зібрані данні з необхідною деталізацією, аргументацією та за чітко визначеними планом; відображати інформацію про відповідні внутрішньогалузеві процеси у звіті саме в тому вигляді, у якому її було зафіксовано; уникати викривлення фактів та не допускати суб'єктивної оцінки під час фіксування подій у освітній галузі.

Проведення моніторингу в системі стратегічного управління освітньої галузі передбачає такі етапи:

— формування програми моніторингу, визначення цілей і завдань моніторингу у внутрішньогалузевому середовищі освітньої галузі;

— розробка процедур моніторингу із зазначенням часових меж їх проведення;

— визначення суб'єктів та об'єктів моніторингу;

— виокремлення методів проведення моніторингу та збору даних;

— інструментальне забезпечення моніторингу;

— розрахунок витрат на проведення моніторингу;

— збір даних за визначеними індикаторами;

— попередня оцінка отриманої інформації;

— формування звіту з моніторингу у внутрішньогалузевому середовищі освітньої галузі;

— передача звіту для прийняття управлінських рішень щодо подальшого використання отриманої інформації в системі стратегічного управління освітньої галузі.

Важливим етапом проведення моніторингу в системі стратегічного управління освітньої галузі є формування програми моніторингу, який є основою дослідження. Програми моніторингу візуалізують план, згідно з яким реалізуються певні етапи моніторингу у внутрішньогалузевому середовищі освітньої галузі. Вона має ґрунтовніший характер та окрім переліку пунктів, які необхідно виконати, визначає цілі та завдання моніторингу, інтерпретує основні поняття та обґрунтовує вибір методологічної підтримки.

Необхідність програми моніторингу в системі стратегічного управління освітньої галузі визначають функції, які вона виконує:

- функціональна – визначає сферу проблем та мету, які необхідно дослідити;
- методологічна – визначає методологію виявлення, збору, накопичення, інтерпретацію та передачу інформації, описує процедури використання методів моніторингу;
- організаційна – визначає етапи моніторингу, строки, процедури, відповідальних осіб, систему контролю реалізації моніторингу.

Загальна модель програми моніторингу в системі стратегічного управління освітньої галузі візуалізована на рис. 1.

Таким чином, як цілісний управлінський інструмент моніторинг внутрішньогалузевому середовищі освітньої галузі охоплює:

- професійну експертизу стану внутрішньогалузевих процесів;
- функцію управління, яка забезпечує зворотній зв'язок;
- систему отримання інформації для прийняття стратегічних, тактичних, оперативних або локальних рішень;
- спостереження за внутрішньогалузовими процесами для контролю, оцінки та прогнозу розвитку освітньої галузі;
- систему збирання, накопичення, аналізу та подання бази даних для стратегічного управління у освітній галузі.

Моніторинг забезпечує менеджмент у освітній галузі якісною та своєчасною поінформованістю, необхідною для прийняття стратегічних управлінських рішень, визначає раціональність використання внутрішньогалузевих ресурсів, наскільки структурно-функціональне середовище освітньої галузі відповідає заявленим цілям і особливостям надання освітніх послуг у національному просторі.

Звіт із моніторингу у внутрішньогалузевому середовищі є особливо важливим, адже увагу привертає тільки чітко структурована й об'єктивно відображена інформація щодо відповідних процесів у освітній галузі. Кількісна та якісна інформація у звіті із моніторингу, презентується у вигляді таблиць або графіків із описом ключових моментів, що дозволяє сформувати повнішу картину процесів, які досліджуються або явищ у внутрішньогалузевому середовищі освітньої галузі.

У процесі проведення моніторингу, виявлена та досліджена аналітична або синтетична інформація щодо структурно-функціонального середовища у освітній галузі є дієвим важелем системи внутрішньогалузевого стратегічного управління, дозволяє підготуватися до змін, які відбуваються у освітній галузі та відкоригувати стратегічні напрями розвитку із урахуванням внутрішньогалузевого потенціалу.

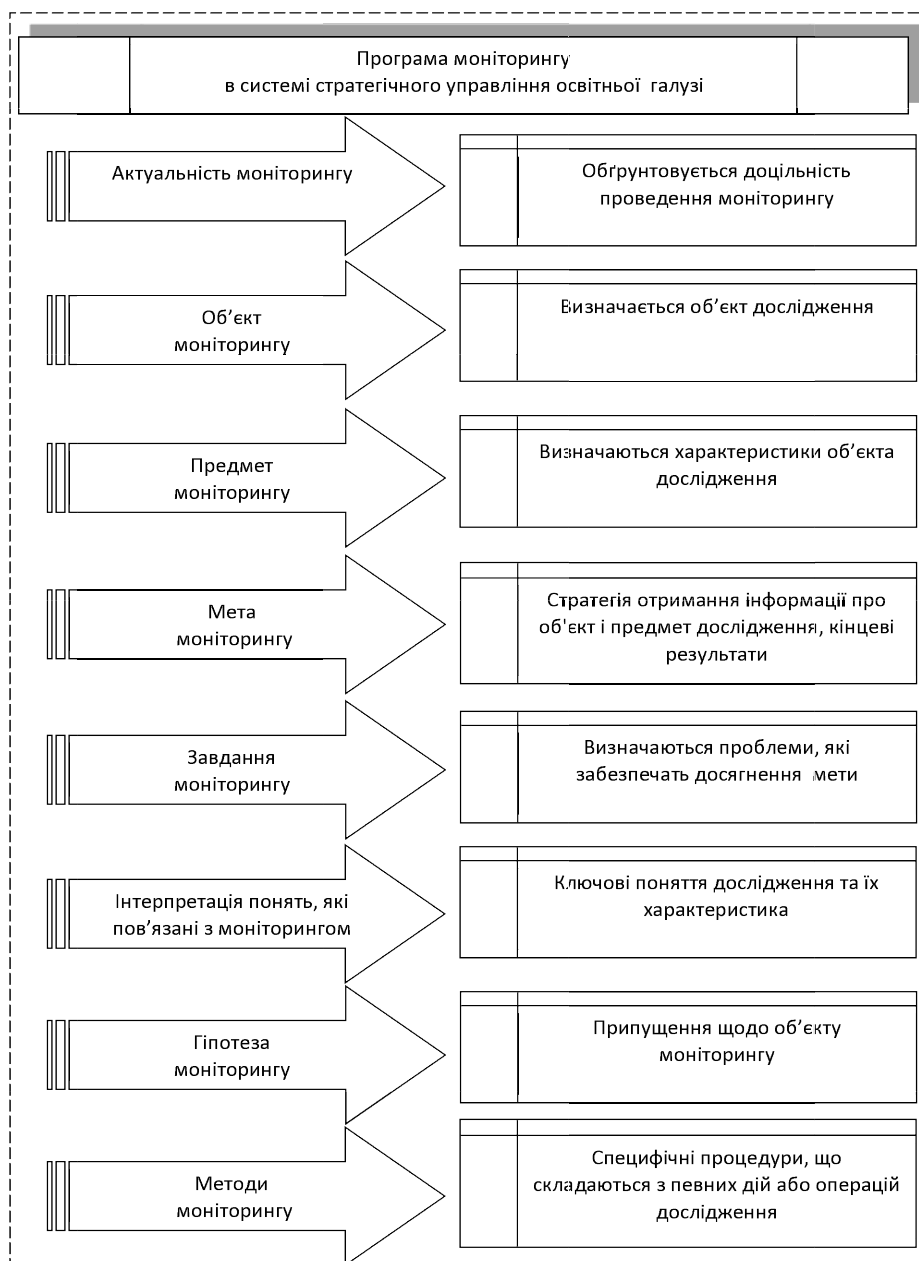

Рис. 1. Загальна модель програми моніторингу в системі стратегічного управління освітньої галузі, побудовано автором за даними джерел [1-9]

При проведенні моніторингу в умовах діджиталізації управлінських процесів необхідно застосування цифрових технологій, які забезпечують якість і швидкість проведення моніторингу в освітній галузі з урахуванням галузевої специфікації. Реалізація моніторингу в освітній галузі має бути економічною та ефективною.

Погодимося, що «ефективність моніторингу можливо досягти, якщо:

- а) визначити основні задачі моніторингу;
- б) виокремити об'єкти та сегментувати їх за встановленими завданнями;
- в) на основі сформованих завдань визначити систему індикаторів, які характеризують діяльність об'єкта моніторингу;
- г) застосовуючи цифрові технології при обробці отриманої інформації від моніторингу» [2].

Висновки. Таким чином, моніторинг у системі стратегічного управління освітньої галузі є інструментом забезпечення організаційно-функціонального механізму у внутрішньогалузевій діяльності. Моніторинг в освітній галузі є інструментом системи стратегічного управління, який забезпечує збір, обробку, накопичення, зберігання та поширення фактичної інформації щодо стану освітньої галузі, прогнозування на підставі обґрунтованих даних динаміки й основних тенденцій її розвитку, визначення стратегічного потенціалу та формування науково-обґрунтованих рекомендацій для прийняття стратегічних управлінських рішень стосовно підвищення результативності й ефективності у внутрішньогалузевому функціональному середовищі.

Моніторинг забезпечує систему стратегічного управління у освітній галузі оперативною, тактичною та стратегічною аналітичною або синтетичною інформацією щодо внутрішньогалузевих процесів і явищ з метою формування адекватних управлінських рішень системного характеру.

Моніторинг в освітній галузі характеризується організаційно-функціональними й управлінськими заходами, які застосовуються комплексно, логічно та цілеспрямовано з метою підвищення результативності й ефективності внутрішньогалузевої системи стратегічного управління. Моніторинг у системі стратегічного управління освітньої галузі сфокусований на виявленні відповідних відхилень, збоїв, негативних явищ, непередбачуваних процесів у внутрішньогалузевому середовищі. Моніторинг визначає наближення кризових процесів або явищ, локально їх обмежує, оперативно реагує на них.

При створенні системи моніторингу в освітній галузі необхідно сформулювати та обґрунтувати: стратегічні, тактичні та оперативні цілі, завдання, визначити базові принципи моніторингу, виявити й обґрунтувати основні напрями моніторингових процесів у внутрішньогалузевому середовищі та визначити дієву інструментальну підтримку.

Моніторинг як цілісна система спостереження, аналізу і діагностики внутрішньогалузевих процесів у освітній галузі є необхідною складовою під час підготовки, прийняття і контролю управлінських рішень на всіх рівнях освітньої галузі.

1. Адаптивне управління: сутність, характеристика, моніторингові системи: Кол. монографія / Г.В. Єльнікова, Т.А. Борова, О.М. Касьянова, Г.А. Полякова та ін. / За загальною редакцією Г.В. Єльнікової. Чернівці: Технодрук, 2009. 572 с.
2. Рогачевський О. П. Теоретико-методологічні засади забезпечення стратегічного управління у системі охорони здоров'я в умовах глобальних викликів: монографія. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 374 с.
3. Анненкова І. П. Моніторинг якості освіти у ВНЗ. 2010. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.e-learning.onu.edu.ua>.
4. Щербань С., Шейко Р., Левкіна Г. Посібник з моніторингу та оцінювання надання соціальних послуг в Україні. Харків: ХІСД, 2017. 112 с.
5. Кремень В. Г. Енциклопедія освіти / за ред. акад. пед. наук України В. Г. Кременя. К: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
6. Григор'єв Г. С. Теоретико-методологічні засади державного регулювання фінансово-економічних процесів в умовах глобалізації: монографія. Херсон: Олді-плюс, 2017. 380 с.
7. Safonov Y., Maricherda V., Bazhenkov I. Economic tools of realization strategic management in universities / Baltic Journal of Economic Studies, 2021; Vol. 7 No. 4, p. 182-187. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.webofscience.com/wos/woscc/full-record/WOS:000722693500021>
8. Yurii Safonov, Olga Galtsova, Ievgen Bazhenkov. Evolution of Higher Education: prospects – Modernization concepts / Baltic Journal of Economic Studies, 2021; Vol. 7 No. 5 Pp. 192-197 Електронний ресурс. Режим доступу: <http://baltijapublishing.lv/index.php/issue/article/view/1571>
9. Safonov Y., Usyk V., Bazhenkov I. Digital transformations of Education policy / Baltic Journal of Economic Studies, 2022; Vol. 8 No. 2, Pp. 127-136. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.baltijapublishing.lv/index.php/issue/article/view/1759/1777>.

-
1. Adaptivne upravlinnia: sutnist, kharakterystyka, monitorynhovi systemy: Kol. monohrafiia / H.V. Yelnykova, T.A. Borova, O.M. Kasianova, H.A. Poliakova ta in. / Za zahalnoi redaktsiiei H.V. Yelnykovoї. Chernivtsi : Tekhnodruk, 2009. 572 s. [Ukrainian].
 2. Rohachevskiy O. P. Teoretyko-metodolohichni zasady zabezpechennia stratehichnoho upravlinnia u systemi okhorony zdorov'ia v umovakh hlobalnykh vyklykiv: monohrafiia. Kherson: OLDI-PLIUS, 2020. 374 s. [Ukrainian].
 3. Annienkova I. P. Monitorynh yakosti osvity u VNZ. 2010. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <http://www.e-learning.onu.edu.ua>. [Ukrainian].
 4. Shcherban S., Sheiko R., Levkina H. Posibnyk z monitorynhu ta otsiniuvannia nadannia sotsialnykh posluh v Ukraini. Kharkiv: KhISD, 2017. 112 s. [Ukrainian].
 5. Kremen V. H. Entsyklopediia osvity / za red. akad. ped. nauk Ukrainy V. H. Kremenia. K: Yurinkom Inter, 2008. 1040 s. [Ukrainian].
 6. Hryhoriev H. S. Teoretyko-metodolohichni zasady derzhavnoho rehuliuвання finansovo-ekonomichnykh protsesiv v umovakh hlobalizatsii : monohrafiia. Kherson : Oldi-plus, 2017. 380 s. [Ukrainian].
 7. Safonov Y., Maricherda V., Ievgen Bazhenkov Economic tools of realization strategic management in universities / Baltic Journal of Economic Studies, 2021; Vol. 7 No. 4, r. 182-187. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <https://www.webofscience.com/wos/woscc/full-record/WOS:000722693500021> [Ukrainian].
 8. Yurii Safonov, Olga Galtsova, Ievgen Bazhenkov Evolution of Higher Education: prospects – Modernization concepts / Baltic Journal of Economic Studies, 2021; Vol. 7 No. 5 Rr. 192-197 Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <http://baltijapublishing.lv/index.php/issue/article/view/1571> [English].
 9. Safonov Y., Usyk V., Bazhenkov I. Digital transformations of Education policy / Baltic Journal of Economic Studies, 2022; Vol. 8 No. 2, Rr. 127-136. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <http://www.baltijapublishing.lv/index.php/issue/article/view/1759/1777>. [English].